

HEI ICI – pohjoisen ja etelän yliopistojen yhteistyötä

Jarmo Saarti

Itä-Suomen yliopiston (UEF) terveystieteiden tiedekunnan kansanterveystieteilijöillä on useiden vuosien kokemus yhteistyöstä ja hankkeista afrikkalaisten kumppanien kanssa. Pari vuotta sitten laadittiin hakemus ulkoministeriön kehitysyhteistyöohjelmaan HEI-ICI:in, jossa tavoitteena on muuttaa perinteinen kehitysyhteistyö modernimmaksi: osaamisen siirtäminen ja yhdessä tekeminen osallistuvien organisaatioiden välillä on tässä keskeistä.

UEFin hankkeen tarkoituksena on kehittää erityisesti kansanterveystieteen koulutusta ja palveluita afrikkalaisissa kumppaniyliopistoissa Egyptissä, Keniassa ja Tansaniassa. Kansanterveystieteilijät halusivat mukaan yhteistyöhön myös yliopiston kirjaston, koska Afrikan eräänä haasteen on digitaaliseen ja moderniin korkeakoulukirjastoon liittyvät resurssit ja osaaminen ja niiden ke-

hittäminen. Konkreettisiksi tavoitteiksi asetettiin etäopetuksen ja digitaalisen kirjastopalveluiden kehittäminen.

Hanke jakautui kahteen osioon: syksyllä 2011 tämän artikkelin kirjoittaja ja opetusosiosta vastaava Ari Haaranen vierailivat kahden viikon ajan kumppanikirjastoissa Afrikassa ja arvioivat niiden toimintaa ja antoivat hankkeeseen liittyvää

Kuvaaja: Jarmo Saarti

Vieraat tutustumassa Joensuun kampuskirjaston palveluihin

opetusta ja ohjausta. Toinen vaihe oli alkukeväänä 2012, jolloin afrikkalaiset kollegamme saapuivat Kuopioon.

Ain Shams Yliopisto

Aloitimme matkamme Egyptistä, jossa kumppani yliopistona on monitieteinen kairolainen Ain Shams Yliopisto. Yliopisto on kooltaan valtava, jo lääketieteellinen tiedekunta on opiskelijamäärältään suunnilleen UEFin kokoinen. Kairossa on neljä valtiollista yliopistoa, joista Ain Shams on yksi. Opiskelu on käytännössä maksutonta opiskelijoille.

Egyptin korkeakoululaitoksen kehittämisessä seurataan selkeästi kansainvälisiä virtauksia. Yliopisto on valmistumassa kansalliseen auditointiin, lääketieteellisessä tiedekunnassa on otettu käyttöön moderneja oppimisympäristöjä – vierailimme mm. anatomian opetuksen multimedialuokassa, joka oli hyvin varustettu. Toisaalta Egyptin taloudelliset ja viimeaikaiset poliittiset ongelmat ja köyhyys näkyvät selkeästi yliopistossakin. Modernien tilojen määrä on suhteellisen pieni ja suurin osa tiloista on vanhentuneita.

Kirjastolaitoksessa näkyi sama: maa on ottanut hyviä askelia sähköisen kirjaston kehittämisessä yliopistojen yhteishankkeilla, mutta hankkeiden rahoitus on rajallista. Kampuksen kirjastotilat ja painetut kokoelmat näyttäytyivät täysin vanhentuneilta ja hajallaan olevilta. Lisäksi käytössä ei ollut avokokoelmia, vaan kirjat tilattiin varaston puolelta luettavaksi.

Egyptin kansanterveyden tilanne ja sen kehittämishaasteet näyttäytyivät allekirjoittaneelle hyvin samanlaisilta kuin Suomessa puolen sata vuotta sitten. Maa on kaupungistumassa nopeasti. Lisäksi köyhyys ja epidemiat koettelevat rankasti kansakuntaa, jossa osa väestöstä elää vielä karjan kanssa samoissa asumuksissa. Erityisen kiinnostuneista egyptiläiset olivat ravitsemustieteestä ja UEFin osaamisen soveltamisesta egyptiläisiin haasteisiin, mm. diabetes on Egyptissäkin suuri haaste elintason nousun myötä. Tosin ongelmat ovat toista suuruusluokkaa kuin Suo-

messä. Jo Kairon alueella asuu reilu parikymmentä miljoonaa ihmistä. Osa asuinalueista on slummeja, joiden jätehuolto ja kunnallistekniikka ovat olemattomia.

Ulkomainen apu tärkeää Tansaniassa

Seuraava vierailukohteemme oli CUHAS yliopisto Mwanzassa, Tansaniassa. Kaupungissa on kolmisen miljoonaa asukasta. Kaupunki sijaitsee Victoria järven vieressä ja on vuorten ympäröimä. Alueen suurten luonnonreservaattialueiden vuoksi se on myös suosittu turistikohte. Kaupunki on kasvanut reilussa kymmenessä vuodessa puolen miljoonan asukkaan keskisuuresta kaupungista nykyiseksi suurkaupungiksi. Keskeisenä syynä tähän on se, että alue on luonnonvaroiltaan yksi Afrikan vauraimmista: Victoria järven vuoksi sen soveltuu hyvin maanviljelyyn ja kalastukseen, lisäksi alueella on yksi Afrikan rikkaimmista kultaesiintymistä.

Tansanian haasteet liittyvät kansakunnan varallisuuden ja osaamisen epätasaiseen jakautumiseen. Lukutaidon taso on yllättävän korkea, noin 90 prosenttia. Mutta ongelmana on opetuksen laatu ja se, että perusasteen jälkeiseen koulutukseen osallistuminen ei ole kovin laajaa. Yliopistolaitoksessa ja terveydenhuollossa näkyy lähetystyön vaikutus: sairaalat ja yliopistot näyttävät usein jonkin kristillisen yhteisön toimintaan – CUHAS on taustaltaan katolilainen. Isäntämme tohtori Ngallaba korosti, että maa on edelleen hyvin riippuvainen ulkomaisesta osaamisesta ja avusta.

Tässä haasteena on jatkuvuuden varmistaminen hankkeissa. Niinpä osaamisen siirtäminen ja valmiuksien luominen paikallisille ihmisille oli hänenkin mielestään parasta kehitysyhteistyötä. Kansanterveydessä AIDS näytti edelleen olevan merkittävä ongelma. Terveystiedon jakaminen tuntuu olevan ongelma väestön koulutustason alhaisuuden vuoksi. Tansanian haasteena on myös maahanmuutto ja lisääntyvä kuivuus. Jälkimmäinen vaikuttaa jokapäiväiseen elämään, koska maa tuottaa suuren osan sähköstään vesivoi-

Kuvaaja: Jarmo Saarti

Afrikkalaiset osallistuivat RFID testaukseen Kuopion kampuskirjastossa

malla. Myös täällä näkyi se, että maa on kaupungistumassa nopeasti ja alkuperäinen viljelyväestö hakee vielä paikkaansa teknistyvässä maailmassa.

CUHAS yliopisto Mwanzassa

Yliopistossa on reilu tuhat opiskelijaa ja se on keskittynyt terveystieteisiin. Yliopisto toimii toisen yliopiston alaisuudessa, mutta on parhaillaan itsenäistymässä omaksi yksikökseen. Myös sen kasvu on ollut nopeaa: kymmenessä vuodessa alun melkein sadasta opiskelijasta nykyiseen tuuhanteen opiskelijaan. Resurssien kasvu ei ole tapahtunut samassa tahdissa, joten yliopistolla on suuri tarve kehittää palveluitaan ja henkilökuntaansa. Sen opetustilat sijaitsivat sairaalassa, mutta tilojenkin laajentaminen oli aloitettu tavoitteena, että teorettinen opetus voitaisiin siirtää sairaalan ulkopuolelle.

Teknologinen taso yllätti allekirjoittaneen. Yliopistossa oli opiskelijoiden käytössä reilu sata tietokonetta muutamassa luokassa ja kirjastossa, langaton verkko toimi kampuksen alueella. Ja yliopiston IT-asiantuntija ja kirjastonhoitaja arvioivat että jopa kolmasosalla opiskelijoista on omat kannettavat tietokoneet.

Suurin pullonkaula on kiinteän datakaistan riittämättömyys raskaampiin sovelluksiin – yliopistolla oli verkossaan kahden megabitin yhteys ulkomaailmaan ja sitä oltiin kasvattamassa sataan. Vertailun vuoksi: FUNET tarjoaa suomalaisille korkeakouluille 1 tai 10 gigatavun perusyhteyden. Itselleni varmistui, että kehittyvien maiden todennäköisin teknologia on kannettavat laitteet ja langattomat yhteydet. Ne eivät vaadi raskaita investointeja ja niillä pystytään jo nyt tyydyttämään opetuksen ja tiedonjakelun perustarpeet.

UEAB – ekokampus Keniassa

UEAB sijaitsee Keniassa, Baratonin alueella. Lähin suurkaupunki on Eldoret, jonne on matkaa puolensataa kilometriä. Yliopisto on oma-varainen sisäoppilaitostyyppinen kampus keskellä vehreintä afrikkalaista luontoa ja maaseutua. Kampus oli todellinen ekokampus: se tuotti oman ravintonsa ja olikin kasvanut reilussa neljässä kymmenessä vuodessa nykyiseen kokoonsa maatilan ympärille.

Yliopisto on monitieteinen, noin parintuhannen opiskelijan yhteisö, jossa terveystieteillä on vahva asema. Kampuksella oli myös oma pieni sairaalansa. Rakennuskanta oli modernia ja luonto oli hyvin vehreää, joka johtui osaltaan paikan korkeudesta ja alueen korkeista sademääristä.

Yliopiston taustajärjestönä on adventistikirkko (nk. seitsemännen päivän adventistit), joka näkyi myös käytännössä. Allekirjoittaneen kannalta mainiota oli, että uskonto sallii vain kasvissyönnin: yliopiston ruokala olikin kasvissyöjän paratiisi. Ja kuten jo mainittua, kaikki oli lähiruokaa.

Moderni ja avoin kirjasto

Tekninen varustelu oli taas hyvällä tasolla. Kirjastossa oli puolensataa tietokonetta opiskelijoiden käyttöön, sähköisen kokoelman koko yllätti: e-lehtinimekkeiden määrä oli parikymmentätuhatta, joka on samaa suuruusluokkaa kuin UE-Fissa. Kansainväliset rahoittajat olivatkin tuke-

neet kokoelmien hankkimista. Kirjasto oli muutenkin palveluiltaan selkeästi modernein vierailuista. Se oli auki myös paikallisille asiakkaille pientä vuosimaksua vastaan ja toteutti näin yhteiskunnallista tehtävää jakamalla tutkimustietoa alueen ihmisille.

Langaton verkko toimi kampuksella hyvin ja opiskelijoilla oli runsaasti erilaisia mobiililaitteita. Täälläkin pullonkaulana oli kiinteän verkon kaistan kapeus, mutta siihen oli luvassa helpotusta lähiaikoina valmistumassa olevan afrikkalaisen valokaapelihankkeen myötä. Kirjastolla oli myös suunnitelma uutta, modernia rakennusta varten.

Myös Keniassa on käytössä tiukka seula yliopistojen arvioinnissa. Akkreditointiauditointi suoritetaan kahden vuoden välein. Lisäksi kaikki uudet ohjelmat auditoidaan ennen kuin niiden annetaan käynnistyä. Kirjastonhoitajan mukaan auditointia läpäisemättömät koulutusohjelmat ja korkeakoulut lakkautetaan, joten Keniassa näytti olevan käytännössä myös selkeät sanktiot arvioinnille.

Yhteinen tiedonhankinnan verkko-opetusohjelma Kuopiossa

Kuopion vierailuohjelma laadittiin siten, että afrikkalaiset vieraat (yksi kirjastotyöntekijä ja yksi opettaja kustakin kumppaniyliopistosta) ensinnäkin tutustuivat yliopistomme kansanterveystieteen opetukseen ja kuinka verkko-opetusta hyödynnetään siinä. Sen lisäksi teimme vierailuja yliopistomme kampuskirjastoihin, alueen ammattikorkeakoulujen ja yleisiin kirjastoihin sekä Varastokirjastoon. Vierailujen aikana huomasin selkeästi sen, että afrikkalaiset kirjastokäytänteet ovat vielä suljetun kirjaston aikakaudelta ja että heitä kiin-

Kuvaaja: Jarmo Saari

Opetusohjelman tekemistä yhdessä

Kenian paras pilkkimies?

nostivat modernit tekniikat ja niiden hyödyntäminen kirjastotyössä.

Yhtenä syynä tähän on resurssien rajallisuus. Sen vuoksi mm. avokokoelmien ja itsepalvelulainauksen käyttöönotto ei ole edennyt. Toinen selkeä syy on palvelukulttuurin kehittymisvaihe: korkeakoulut ovat vasta siirtymässä siihen kasvun vaiheeseen, joka Suomessa tapahtui 1980-luvulla ja selkeästi sama yhteiskunnan avautuminen, joka Suomessa tapahtui tuolloin, on käynnissä Afrikassa.

Toisena tavoitteena vierailulle oli, että laadimme yhdessä englanninkielisen kansanterveystie-

teen tiedonhaun opetusohjelman Moodle -verkko-opetusympäristöön. Samalla harjoittelimme ja opetimme tiedonhakua ja verkko-opetusta. Kirjastolta opetusohjelman laatimiseen osallistui allekirjoittaneen lisäksi Heikki Laitinen ja Tuulevi Ovaska, jotka ovat kehittäneet verkko-opetusta terveystieteissä. Ari Haaranen vastasi pedagogisesta opetuksesta. Saimme laadituksi yhdessä reilun viikon sovitun opetusmateriaalin. Tavoitteena on ottaa se käyttöön kaikissa yliopistoissa omaan toimintaympäristöön räätälöitynä. Korostimme opetusohjelman sisällössä erityisesti avoimia verkkoaineistoja sekä tiedonhankintaan liittyviä eettisiä asioita.

Tiedonhankinnan koulutuksen tarvetta korosti se, että afrikkalaiset kumppaniyliopistomme

ovat kehittämässä pääasiassa vasta maisteriohjelmiaan. Ne ovat siirtymässä siten kohti tutkimusyliopistoajattelua. Tällöin tieteen tekemisessä tarvittavat perustaidot korostuvat: tiedonhankinta ja –hallinta keskeisinä osatekijöinä. Kuopiossa huomasi myös sen, että afrikkalaiset ymmärsivät yhteistyön merkityksen: sekä oman yliopiston sisällä kirjaston ja tiedelaitosten kesken että laajemmin oman maansa kirjastojen ja afrikkalaisten maiden kirjastojen välisen yhteistyön digitaalisten kirjastopalveluiden ja niihin liittyvien taitojen kehittämisessä.

Yhdessä tekemisen maailma

Afrikan kiertue opetti sen, että korkeakoululaitoksen tavoitteet ja fasilitetit alkavat olla varsin samalla tasolla kaikkialla maailmassa. Seuraavat kymmenen vuotta tulevat merkitsemään sitä, että ennen meidän kehitysmaina pitävät valtiot tulevat olemaan hyvin kilpailukykyisiä sekä yliopisto-opetuksessa että tutkimuksessa. Suomessa näkyvä Afrikan julkisuuskuva on vääristynyt: kaikkien meillä näkyvien huonojen uutisten lisäksi siellä on kasvamassa vahvaa osaamista, joten se on selkeästi hyvä yhteistyökumppani vaikka sekä talouteen että politiikkaan liittyviä haasteita ei kannata vähätellä.

Sama näkyi myös yhdessä tekemisessä Kuopiossa: yliopistokirjastojen tavoitteet ovat samanlaisia. Siirtyminen digitaaliseen maailmaan, tiedon avoin käytettävyys ja tiedonhankinnan osaaminen ovat avainasioita. Nykyisen teknologian aikana yhteistyö on myös mahdollista pitkienkin välimatkojen välillä. Koska aikavyöhykkeemme on käytännössä sama, käytimme verkon keskusteluyökaluja kokouksissamme. Periaatteessa vi-

deo-opetuksen järjestäminen olisi myös mahdollista kun parin vuoden sisällä afrikkalaisten tietoliikenneyhteydet kehittyvä laajakaistaisemmiksi.

Totesin Afrikassa myös kouluruotsin hyödyllisyyden kun muistelimme Keniassa kauppatieteiden dekaanin kanssa 1980-luvun opiskeluaikojen kesätöitä Ruotsissa på svenska. Paikallisella musiikkitieteen laitoksella pääsin myös kokeilemaan afrikkalaisia alkuperäissoittimia ja musisoimaan laitoksen henkilökunnan ja opiskelijoiden kanssa. Rumpalin unelma toteutui vihdoin rytmin syntyjuurilla! Elämysten kartuttaminen tapahtui myös afrikkalaisten kohdalla kun he lähes kaikki näkivät ensimmäistä kertaa lunta ja pääsivät kokeilemaan hiihtämistä Suomen vierailun aikana.

Tietoa kirjoittajasta

*Jarmo Saarti, kirjastonjohtaja
Itä-Suomen yliopiston kirjasto
Email. Jarmo.saarti@uef.fi*